

УДК 368(477)

JEL Classification: G 22, G 15, F 36

РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Смоляк В. А., к.е.н., доцент

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця

Анотація. Мета статті полягає у розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо розвитку страхового ринку України в умовах євроінтеграції. Аналіз процесу європейської інтеграції здійснено спираючись на перевірені практикою методи дослідження, а саме структури європейського страхового ринку та експорту й імпорту страхових послуг. Встановлено, що євроінтеграційний процес базується на конвергенції національних механізмів нагляду та контролю для формування міжнародних правил регулювання страхового ринку. Більшість заходів щодо євроінтеграції страхового ринку України направлено на зближення страхового законодавства України до Директив ЄС. Україні належить дуже мала частка світового страхового ринку, що може призвести до поглинання національних страхових компаній іноземними страховиками в умовах підвищення конкуренції на внутрішньому ринку. Визначено основні ознаки євроінтеграції страхового ринку України. Одним з найпоширеніших видів взаємодії українських страховиків з європейським страховим ринком є перестрахування. Визначено, що найбільша частка страхових платежів перестраховикам належить Великобританії та Німеччині. Спостерігається тенденція до зменшення обсягу вихідного зовнішнього перестрахування. Інтернаціоналізацію фінансових операцій страховиків автором розглянуто у контексті експорту та імпорту страхових послуг. Встановлено, що існує значне переважання імпорту страхових послуг над їх експортом. Вхідження іноземних компаній на національний ринок підтримує зростання конкуренції, яка обов'язково з'явиться після появи іноземних технологій і капіталу. Вимоги міжнародних правил регулювання страхового ринку змусять покинути український фінансовий ринок недобросовісних та слабких учасників, що забезпечить стабільність розвитку фінансового ринку.

Ключові слова: страховий ринок, євроінтеграція, Директиви ЄС, перестрахування, експорт страхових послуг, імпорт страхових послуг.

DEVELOPMENT OF INSURANCE MARKET OF UKRAINE IN CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Victor Smolyak, PhD in Economics, Associate Professor

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Summary. The purpose of the article is to develop a theoretical positions and practical recommendations for the development of the insurance market in Ukraine in conditions of European integration. An analysis of the European integration process was done based on the proven methods of research practice, namely the analysis of the structure of the European insurance market and the export and import of insurance services. It was found that the process of European integration is based on the convergence of national supervisory and control mechanisms for the formation of international rules regulating the insurance market. Most of the activities on the European integration of the insurance market of Ukraine is aimed at the convergence of the insurance legislation of Ukraine with the EU directives. Ukraine belongs to a very small share of the global insurance market, which could lead to the absorption of national insurance companies of foreign insurers in the context of increased competition in the domestic market. The main features of the European integration of the Ukrainian insurance market were identified. One of the most common types of interaction of Ukrainian insurance companies to the European insurance market is reinsurance. It was determined that the largest share of insurance premiums to reinsurers belongs to the UK and Germany. There is a tendency to reduce the volume of the original external reinsurance. Internationalization of financial operations of insurers author considered in the context of exports and imports of insurance services. It has been established that there is a significant predominance of imports of insurance services on their export. The entry of foreign companies in the national market supports the growth of competition, which must appear after the appearance of foreign technology and capital. The requirements of international rules regulating the insurance market forced to leave the Ukrainian financial market is unfair and weak members, ensure the stability of the financial market.

Keywords. Insurance market, European integration, EU Directive, reinsurance, insurance services export, insurance services, import.

Постановка проблеми. Інтеграція страхування визначається як зближення, об'єднання та інтернаціоналізація національних страхових процесів для формування цілісного страхового ринку, що сприяє збільшенню тісноти зв'язків між країнами в галузі страхування і супроводжується зближенням їх організаційних систем.

Кращим прикладом регіональної економічної інтеграції є Європейський Союз. Йому належить близько 40 % світового обсягу страхових платежів [1]. Формування принципів та інструментів комунітарного страхового ринку забезпечується зростанням взаємозалежності між країнами, що приводить до зближення національних регуляторних політик та створює умови для розвитку наднаціональних важелів впливу на функціонування страхового ринку в межах співтовариства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні теоретичні, методичні та прикладні аспекти дослідження європейської інтеграції страхового ринку України представлені у працях багатьох видатних вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Вовчак О.Д. [2], Ковтонюк К. В. [3], Куклюк В. С. [4], Левченко В. П. [5], Михайлов Р. В. [1], Надієвець Л. М. [2], Поліщук Є.А. [6] та ін. Однак у наявних ґрунтовних наукових дослідженнях недостатньо уваги приділено питанням розвитку страхового ринку України в умовах євроінтеграції.

Мета статті полягає у розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо розвитку страхового ринку України в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зближення національних політик регулювання регіонального інтеграційного об'єднання є процесом конвергенції національних механізмів нагляду та контролю для формулювання міжнародних правил регулювання страхового ринку. Реальною передумовою процесу зближення – є реалізація комунітарної політики європейського співтовариства, що передбачає поступове приведення до єдиного знаменника нормативно-правових і фінансових механізмів, інструментів та важелів щодо організації страхового бізнесу на регіонально-інтеграційному рівні. Таким чином формується європейський страховий простір, що групує країни, які не є членами інтеграційного об'єднання [1]. Вхідження України до міжнародної фінансової системи вимагає поступового переходу до державного нагляду та регулювання відповідно до міжнародних принципів, що визначені відповідними директивами Європейського Союзу, угодами і стандартами міжнародних організацій та асоціацій.

Більшість заходів щодо імплементації Угоди про асоціацію з ЄС [7] направлено на реформування діяльності наглядових органів за ринком фінансових послуг, а також наближення страхового законодавства України до Директив ЄС та європейської практики.

В Україні, як і на світовому ринку страхування, має місце процес збільшення капіталізації національних страховиків, що, з одного боку, обумовлене законодавчими ініціативами органів страхового нагляду, а з іншого, – процесами злиття й поглинання операторів ринку; переплетінням страхового, банківського, і промислового капіталів. Разом з тим, українські страхові компанії усе активніше виходять на страхові ринки зарубіжних країн.

Європейська інтеграція – це шлях до прозорого, платоспроможного страхового ринку з високими стандартами захисту прав споживачів, що повною мірою забезпечує потреби суспільства в управлінні ризиками [8].

За даними Swiss Reinsurance Company Ltd [9] лідером європейського страхового ринку є Великобританія. Частка зібраних страхових платежів у Великобританії у структурі світових премій становить 7,1 %. До п'ятірки лідерів також входять Франція (5,5 %), Німеччина (5,3 %), Італія (3,6 %), Нідерланди (2,2 %). Україні належить дуже мала частка світового страхового ринку, а саме 0,08 %. Також особливістю українського страхового ринку є переважання Non-life страхування, що є нетиповим для європейського та світового страхового ринку.

В умовах інтеграції страхового ринку до європейського фінансового простору у вітчизняних страхових компаній з'являється можливість більш ефективної взаємодії з європейськими контрагентами.

Інтеграція страхового ринку України до європейського фінансового простору відбувається шляхом взаємопроникнення бізнесу, обміну страховими і перестраховальними послугами, інформаційного обміну, а останнім часом вагомого значення набуває міжнародна взаємодія на рівні органів страхового нагляду.

Основними ознаками євроінтеграції страхового ринку України є: прискорення концентрації страхового капіталу; інтернаціоналізація і географічний перерозподіл ризиків; інтернаціоналізація фінансових операцій страховиків, що можна визнати і як переваги європейської інтеграції у страхуванні, і як проблеми регулювання страхування на світовому рівні.

Одним з найпоширеніших видів взаємодії українських страховиків з європейським страховим ринком є перестраховування. Співпраця українських страховиків з євро-

пейськими перестраховиками є проявом географічного перерозподілу ризиків.

Українські страховики (цеденти, перестраховальники) за договорами перестраховування ризиків за 2014 рік сплатили часток страхових премій 9 704,2 млн. грн. (за 2013 рік – 8 744,8 млн. грн.), з яких перестраховикам-нерезидентам – 1 530,5 млн. грн., що на 6,4 % менше порівняно з 2013 роком (за 2013 рік – 1 634,4 млн. грн.) [10].

Співвідношення вихідного перестраховування до валових страхових премій станом на 31.12.2014 становило 36,3%, що на 5,8 в.п. перевищує аналогічний показник минулого року та на 24,6 в.п. більше показника 2012 року (станом на 31.12.2013 – 30,5%, станом на 31.12.2012 – 11,7 %).

У 2014 році частка внутрішнього вихідного перестраховування зросла на 5,8 в.п. порівняно з 2013 роком та перевищила на 24,9 в.п. показник 2012 року. Частка зовнішнього вихідного перестраховування протягом 2012 – 2014 років майже не змінилась, її значення не перевищує 6%. Протягом 2012 – 2014 років помітно збільшились обсяги внутрішнього перестраховування з 48,8 % у 2012 році до 84,2 % у 2014 році. Частка нерезидентів у вихідному перестраховуванні має тенденцію до зменшення з 51,2% у 2012 році до 15,8% у 2014 році. Що є негативною тенденцією з точки зору географічного перерозподілу ризиків страхового ринку України в умовах євроінтеграції.

На рис. 1 представлено структуру перестраховування ризиків у нерезидентів за 2014 рік.

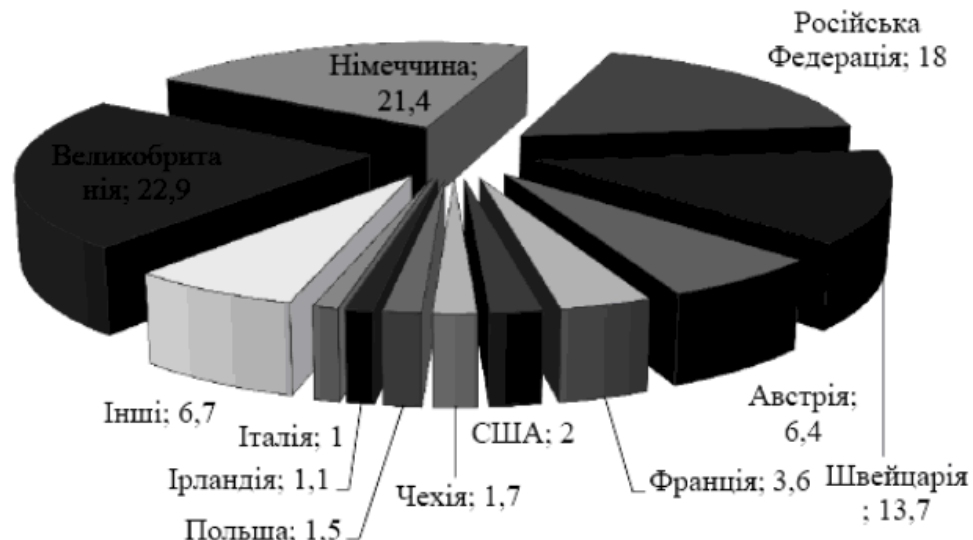

Рисунок 1 – Частка страхових платежів, яка належить перестраховикам-нерезидентам, станом на 31.12.2014

З рис. 1 видно, що найбільша частка страхових платежів перестраховикам належить Великобританії та Німеччині. Зменшення обсягу вихідного зовнішнього перестраховування, пов'язане в першу чергу зі зменшенням обсягів операцій перестраховування з Російською Федерацією (частка зменшилась на 20,7 в.п.). Структура вихідного перестраховування за 2014 рік зазнала змін на користь таких країн, як Велика Британія (на 8,3 в.п.), Німеччина (на 6,0 в.п.), Швейцарія (на 2,6 в.п.).

Незважаючи на зміни у структурі вихідного перестраховування на користь європейських країн, спостерігається зниження інтеграційної активності страховиків у сфері перестраховування, оскільки фактично скоротилися обсяги сплачених часток страхових премій перестраховикам-нерезидентам.

Розвиток міжнародних економічних відносин зумовив інтернаціоналізацію різних видів діяльності, у тому числі і страховий бізнес, оскільки з'явилися об'єктивні можливості для здійснення міжнародних фінансових операцій. Інтернаціоналізацію фінансових операцій страховиків автором розглянуто у контексті експорту та імпорту послуг зі страхування та послуг пов'язаних з фінансовою діяльністю.

Порівняно з 2013 р. обсяги експорту фінансових послуг зменшилися на 116 млн. дол. Експорт послуг країнам Європейського Союзу зменшився відносно 2013 р. на 24,7 млн. дол. Серед країн ЄС найбільші обсяги експорту фінансових послуг надавалися Великої Британії (табл. 1).

Таблиця 1 – Структура зовнішньої торгівлі послуг зі страхування у 2014 році

Країна	Обсяг, млн. дол.	У % до 2013 р.
Експорт послуг зі страхування		
Німеччина	4548,1	109,1
Фінляндія	4215,2	215,7
Австрія	2264,4	96,8
Імпорт послуг зі страхування		
Німеччина	11380,4	20,3
Фінляндія	9859,2	60,5
Польща	7230,6	78,3

З табл. 1 видно, що структура українського імпорту послуг також залишається майже незмінною протягом останніх років. Імпорт фінансових послуг становить 14,1% у загальній структурі імпортованих послуг. Порівняно з 2013 р. обсяги імпорту фінансових послуг зменшилися на 209,6 млн. дол. Впродовж 2010–2013 рр. спостерігається тенденція до зростання імпорту послуг зі страхування (рис. 2).

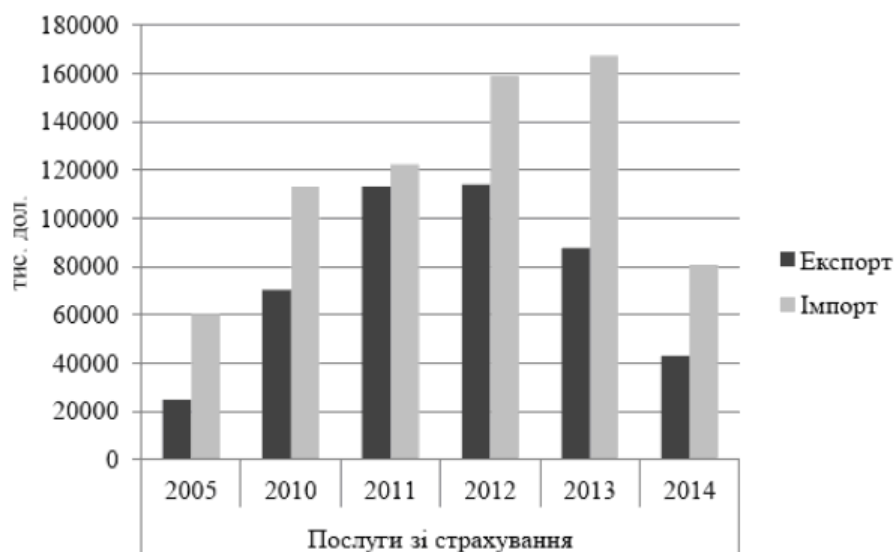

Рисунок 2 – Динаміка експорту та імпорту послуг зі страхування за 2005-2014 рр.

З рис 2 видно, що найвищим обсяг експорту був у 2011–2012 рр. У 2011 р. обсяг чистого експорту послуг зі страхування був найбільшим. Скорочення обсягів експорту послуг зі страхування розпочалось з 2013 р., а у 2014 р. скоротився також і імпорт більш ніж вдвічі. Це є негативною тенденцією щодо інтеграції страхового ринку України до європейського фінансового простору.

Іноземні страхові та перестрахові компанії стали суб'єктами ринку страхування України та забезпечили досить жваве його зростання, окремі компанії зайняли позицію лідерів ринку за рахунок того, що зарубіжні страховики мають не тільки великі капітали, але також значно більший досвід і технології ведення бізнесу. Вхідження іноземних компаній на національний ринок підтримує зростання конкуренції, яка обов'язково з'явиться після появи іноземних технологій і капіталу, і може призвести до поглинання національних страхових компаній.

Страховий ринок передбачає самостійну діяльність його учасників, які знаходяться в умовах конкурентоспроможної сфери і будують свої відносини на коливаннях попиту та пропозиції.

За результатами опитування лише респондент однієї небанківської фінансової установи з 194 опитаних вважає, що конкурентна позиція цієї фінансової установи зростає в ЄС. Що ж стосується конкурентної позиції за межами ЄС, то жоден з респондентів не відзначив її зростання за перший квартал 2015 року.

Висновки. Отже, пріоритетним засобом розв'язання проблеми ефективного включення України в процеси фінансової інтеграції з країнами ЄС є оптимізація умов внутрішньоекономічних, організаційних й правових механізмів регулювання інвестиційних

процесів, фондових ринків, ринків фінансових послуг.

Євроінтеграційні процеси відіграють важливу роль у розбудові страхового ринку України. Разом з тим процеси імплементації законодавчих норм, що регулюють їх діяльність щодо переходу на нові правила, займають багато ресурсів. Проте, жорсткі правила та вимоги змусять покинути український фінансовий ринок недобросовісних та/або слабких учасників. Це не тільки забезпечить стабільність розвитку фінансового ринку в цілому, але й сприятиме виконанню соціальних функцій небанківських фінансових установ взагалі та страхових компаній зокрема.

Аналіз показників діяльності вітчизняного ринку страхування свідчить про наявність позитивної тенденції поступового зростання його обсягів. Важливою передумовою його розвитку є впровадження ефективної системи державного регулювання, яка повинна базуватись на максимальному наблизенні до принципів та методології державного регулювання страхових ринків розвинутих країн з врахуванням специфічних умов функціонування вітчизняної економіки.

Перелік посилань:

1. Михайлов Р. В. Конвергенція національних регуляторних політик на страховому ринку ЄС: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.02 / Р. В. Михайлов; КНУ ім. Т. Шевченка. – К., 2012. – 20 с.
2. Вовчак О. Д. Діяльність страхових компаній як фінансових посередників: світовий досвід та можливості для України / О. Д. Вовчак, Л. М. Надієвець // Облік і фінанси, 2015. – № 3 (69). – С. 70-74.
3. Ковтонюк К. В. Фінансова євроінтеграційна політика України / К. В. Ковтонюк // Міжнародна економічна політика. – 2013. – №2 (19). – 126-149.
4. Куклюк В. С. Інтеграція українського ринку страхових послуг у світову систему страхування / В.С. Куклюк, П. Г. Іжевський // Вісник Хмельницького національного університету, 2011. – № 6. – Т. 4. – С. 122-126.
5. Левченко В. П. Розвиток ринку небанківських фінансових послуг України: монографія/ В.П. Левченко – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 368 с.
6. Поліщук Є. А. Роль євроінтеграційних процесів у розвитку небанківських фінансових установ в Україні / Є. А. Поліщук // Європейський вектор економічного розвитку, 2014. – № 2 (17). – С. 177-184.
7. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf).
8. Європейська та євроатлантична інтеграція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/integraciya.html>.
9. Swiss Reinsurance Company Ltd [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://media.s\visse.com/documents/sigma3_2014_en.pdf.
10. Підсумки діяльності страхових компаній за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/files/file00552.pdf>.

Стаття надійшла: 20.01.2016 р.

Рецензент: д.е.н., доц. Горовий Д.А.

УДК 334.732.2

JEL Classification: G220

ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ТА СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

Баранова В.Г., д.е.н., професор

Волкова О.Г., к.е.н.

Одеський національний економічний університет

Анотація: Стаття присвячена небанківським фінансовим установам України: кредитним спілкам та страховим компаніям. За результатами дослідження динаміки основних показників діяльності кредитних спілок та страхових компаній України встановлено, що незважаючи на різну спрямованість їх фінансових послуг, кризові явища у фінансовому секторі обумовлюють єдині для цих установ проблеми функціонування: зменшення кількості цих установ, обсягів їх активів, капіталу. В період кризи, об'єднання потенціалу різних фінансових інститутів є можливістю підвищення їх фінансової ефективності. В статті обґрунтовано, що фінансові послуги кредитних спілок можуть виступати об'єктами страхування (кредитні договори, внески (вклади) на депозитні рахунки), що і є основним підґрунтям для налагодження успішної співпраці між спілками та страховими компаніями. Співпраця у цьому напрямі сприяє ди-